

Dzelzs aizkara abās pusēs: cīņa pret kristiešu vajāšanām Latvijā padomju laikā

2012 gada 6. jūlijā / Autors: [Sandra Gintere](#)

Kategorija: [Raksti](#) / [Vajātā baznīca](#)

Komentāri: [1 Drukāt >](#)

Astoņdesmito gadu beigās PSRS augstu vilni sita glastnostj un perestroika, un ne vienam vien likās, ka varbūt tiešām Padomju Savienībā kaut kas būtiski ir mainījies. Savukārt tie, kurus bija skāruši 1983. gada aresti un citas represijas, kuru tuvinieki un domubiedri vēl bija komunistu cietumos, izturējās skeptiski. Ar pretošanās kustību saistītie kristieši mēdza sacīt, ka noticēt režīma maiņai varēs tad, ja uz Latviju atļaus atbraukt diviem ļoti redzamiem komunistu pretiniekiem – “Brīvās Eiropas” žurnālistam Pāvilam Brūveram un ASV mācītājam Mārim Ķirsonam. Viņi abi reprezentēja neatlaidīgos trimdas latviešu centienus vērst pasaules sabiedrības uzmanību uz Latvijas okupāciju un cilvēktiesību pārkāpumiem. Ja līdz viņiem nonāca informācija, tad padomju varai bija jāērķinās, ka tai būs jāatbild starptautiskā līmenī. Tādējādi, būdami Rietumos, viņi sniedza neatsveramu atbalstu un palīdzību latviešiem, kuri vēlējās būt brīvi savā zemē un apliecināt savu kristīgo identitāti arī savā ikdienā.

Brežņeva laikā uz Latviju kā tūristi sāka braukt trimdas latvieši, savukārt Latvijā lēni, bet arvien vairāk cilvēku izrādīja pretošanos pastāvošajai iekārtai. Kopš politiskās trimdas izveidošanās sākumiem latvieši, protams, darīja visu, lai pasaules sabiedrībai un vadošajiem politiķiem nepārtraukti atgādinātu par Latvijas traģisko stāvokli PSRS sastāvā. Aktīva loma šajā cīņā bija trimdas latviešu luterāņu baznīcai un viņu rīkotajām protesta akcijām, kuras vērsa pasaules uzmanību uz Latviju. Vienas no visskaļākajām akcijām bija mācītāja Māra Ķirsona vadītā PSRS karoga sadedzināšana pie tās vēstniecības Amerikā un savu asiņu tecināšana uz PSRS karoga Madrides konferences laikā. Lielu

rezonansi starptautiskajā sabiedrībā kristiešus aizstāvībai Latvijā izdevās izraisīt Paulim Kļaviņam un “Gaismas akcijai”. Brūveru un Šmitu ģimeņu izlaišana no Latvijas uz Rietumiem 1976. gadā bija starptautiski novērtēts fenomens.

Par Rietumu atbalsta nozīmību var liecināt ikviens padomju Latvijas sirdsapziņas cietumnieks. Ja trimdā protesta akcijas nebija tik lielas, disidenti saņēma bargus sodus. Piemēram, Žanis Skudra, kura fotogrāfijas un apraksti par dzīvi padomju Latvijā ar pseidonīmu Jānis Dzintars trimdā tika publicēti grāmatā “Okupētās Latvijas dienasgrāmata”, 1978. gadā tika notiesāts uz divpadsmit gadiem par “spiegošanu”. Skudra bija apbraukājis un safotografējis visas sagrautās, nopostītās, piegānītās Latvijas baznīcas, pie katras noskaitījis Tēvreizi un ar skolasbiedru Zviedrijas pilsoni Laimoni Niedri nosūtījis uz Rietumiem.

Savukārt, ja protesta akcijas Rietumos bija plašas, kā tas bija Brūveru ģimenes gadījumā, rezultāti varēja būt arī pārsteidzoši “maigi” – Pāvilam Brūveram viens gads nosacīti un brālim Olafam – seši mēneši ieslodzījumā. Izņēmums bija notikumi 1983. gada sākumā, kad kādā rītā kratīšana notika apmēram piecdesmit dzīvokļos un tika apcietināti ievērojamākie sirdsapziņas cietumnieki Jānis Rožkalns, Gunārs Astra, Lidija Lasmane-Doroņina u. c. Pāvila sievas Ritas tēvs Alfreds Levalds, ar kuru Brūveri uzturēja regulārus pagrīdes kontaktus, apcietināšanas brīdī mira. Tas bija neilgais Jurija Andropova valdīšanas laiks, ko iezīmēja arī asa cīņa pret disidentiem. Neraugoties uz plašajām protesta akcijām pasaulē, PSRS tas tobrīd ietekmēt nespēja, un arestētie izcietā cietumsodu ļoti smagos apstākļos. Viņus atbrīvoja tikai 1987. gadā pēc M. Gorbačova un R. Reigana tikšanās 1986. gadā Islandē, jo ASV puse sirdsapziņas cietumnieku atbrīvošanu izvirzīja kā priekšnoteikumu Reigana vizītei PSRS. Šīs vizītes laikā uz personīgu tikšanos ar Reiganu no Latvijas bija aicināti Modris Plāte un Ints Cālītis.

Līdz ar trimdas latviešu iespēju braukt uz Latviju tika izveidoti nelegāli sakaru tīkli starp Latviju un Rietumiem. No 1969. līdz 1975. gadam darbojās Latviešu Nacionāla fonda atbalstītais ceļš no Latvijas uz Zviedriju, kā arī Pauļa Kļaviņa izveidotais ceļš caur Tallinu uz Somiju un citi.

Pēc Rīgas apmeklējuma 1969. gadā Paulis Kļaviņš sāka darbu Ričarda Vurmbranda dibinātajā organizācijā “Palīdzības akcija martiru Baznīcai” (Hilfsaktion Märtyrerkirche) un sešus gadus vadīja šīs organizācijas radio nozari. Viņš nodibināja arī “Gaismas akciju” – kristīgu cilvēktiesību aizstāvēšanas organizāciju, kas izveidoja slepenu sakaru sistēmu starp latviešiem okupētajā dzimtenē un Rietumu valstīs. Kļaviņš aicināja pieteikties latviešus, kuri brauc uz Latviju kā tūristi un grib kaut ko darīt Latvijas labā. Katram tika vaicāts, ko viņš ir ar mieru darīt, kādu informāciju nogādāt vai varbūt tikai kādu pasveicināt. Tā uz Latviju plūda informācija, valūta, tehniskā palīdzība, savukārt atpakaļ uz brīvo pasauli – informācija.

Mācītājs Māris Ķirsons atceras: “Mēs vācām naudu, lai varētu veikt baznīcu remontus un citas nepieciešamas lietas un devām līdzī latviešu tūristiem, kuri bija pietiekami drošsirdīgi to vest. Viņi nodeva naudu uzticamām personām Rīgā. Liela loma te bija arhibīskapam Mesteram, kurš nopietni bija iesaistījies baznīcu remontēšanā. Viņš zināja, kur var dabūt skārdu un citus celtniecības materiālus. Mēs jau smējāmies, ka visām baznīcām Latvijā jūmti atjaunoti par trimdas latviešu naudu.”

Otra iespēja palīdzēt LELB (Latvijas Evaņģēliski luteriskajai baznīcai) radās tad, kad no PSRS uz Izraēlu atļāva izbraukt ebrejiem. Naudu viņiem līdzī neņemt neļāva. Māris Ķirsons turpina: “Mēs uzņēmām kontaktus ar šiem ebrejiem, ieskaitījām naudu viņu Rietumu radnieku kontos, bet Latvijā viņi PSRS naudu atdeva latviešiem. Par to tika palīdzēti draudzēm un mācītājiem, piemēram, pirktas mašīnas. Lielu darbu šajā ziņā veica arī Johanness Baumans un Klauss fon Aderkass, izmantojot savus sakarus vācbaltiešiem. Šādi saņemtā nauda LELB budžetā neparādījās, jo nedrīkstēja parādīties, taču tā aizgāja paredzētajiem mērķiem, neviens neko neiebāza kabatā, nekas nekur nepazuda.”

Personīgie kontakti starp sašķeltās LELB (LELB un LELB ārpus Latvijas jeb LELBĀL) vadītājiem kļuva iespējami, kad LELB tika aicināta piedalīties Pasaules Luterāņu federācijas (PLF) pasākumos un tajā uzņemta. Liekas, ka viena no pašām pirmajām bija Māra Ķirsona un arhibīskapa Tūra (arī Turss) satikšanās 1963. gadā PLF Ģenerālās asamblejas laikā. Latvijas delegācijā bija arhibīskaps Tūrs, mācītāji Priede un Freijs. “Toreiz, pateicoties tam, ka Turss atcerējās manu tēvu, viņš bija noskaņots draudzīgi un iedeva man 1963. gada Baznīcas kalendāru (kā toreiz sauca Gadagrāmatu) un Latvijā izdotu Dziesmu grāmatu. Tas tika darīts ar mīlestību un pateicību, ka varam viens otru atbalstīt,” stāsta Māris Ķirsons. Līdz tam trimdā nekādas ziņas no LELB nepienāca.

Pēc Baigā gada un 1949. gada izvešanām likās, ka Latvijas tauta ir iebiedēta gan politiskā, gan arī kristīgās identitātes ziņā. Tomēr arī tajā laikā atradās kristieši, kuri savu ticību apliecināja atklāti. Tāda bija Brūveru ģimene ar sešiem bērniem, katru svētdienu dodoties uz dievkalpojumu. Jaunākā šīs ģimenes atvase Pāvils Brūvers (LELB Liepājas diecēzes bīskaps. – Red.) atceras, ka, lai gan ticība nākusi no ģimenes, tomēr viņi esot jutušies “kā izolēta sala naidīgā apkārtnē un kā astoņi sazvērnieki vienā laivā”. Gan no kaimiņiem, gan skolotājiem, nereti arī apkārtējiem bērniem nācies saņemt nicinošus izteikumus. Tā kā Brūveru ģimenes tēvs bija izsūtīts divreiz, pretpadomju nostāja ģimenē bija ļoti izteikta. Tiešā čekas redzeslokā Brūveru ģimene nonāca tad, kad vecākā meita Ruta apprecējās ar baptistu mācītāju Jāni Šmitu. Viņu ģimenē bija daudz bērnu, un tie jau vien veidoja svētdienas skolu, kas bija valsts aizliegta. Jānis Šmits nepakļāvās arī citām komunistu prasībām un sludināja ne tikai savā draudzē, aizlūdzot par vajātiem kristiešiem. Viņš palika nelokāms arī tad, kad viņam draudēja ar apcietinājumu. Viņš čekistiem atbildējis, ka tie var darīt ar viņu, ko vēlas, jo Dieva Vārds ir vajadzīgs arī cietumā.

Čekas uzmanību piesaistīja Dāniela Brūvera laulība ar Bonnā dzīvojošā cīnītāja par kristiešu tiesībām Paula Kļaviņa meitu Rudīti. Pēc laulībām Rudītei neatļāva palikt Latvijā, bet Dānielam liedza izbraukt uz Vāciju. Pēc protesta akcijām Rietumos un Dāniela viena mēneša bada streika viņam izdevās emigrēt uz Vāciju.

Sakari ar Rietumiem lika padomju varas represīvajiem orgāniem vismaz zināmā mērā ņemt vērā pasaules sabiedrībā atzītās un apstiprinātās cilvēktiesības, kas Latvijā padomju varas gados tika rupji pārkāptas. Bet arī pirms vēl Rietumos bija zināms, ka Latvijā vispār pastāv organizēta pretošanās kustība, latvieši ārzemēs rīkoja dažādas akcijas. Māris Ķirsons stāsta: “Mēs jau kā bērni vasarās sūtījām simtiem vēstuļu apkārtējam amerikāņu draudzēm un stāstījām, kas noticis Latvijā, un lūdzām aizlūgt par kristiešiem, kuri tur tiek vajāti un cieš. Pirmo akciju 1949. gada pavasarī sāka mans tēvs, kad mēs vēl dzīvojām Oklahomā. Toreiz vēl neko nezinājām, ka tikko notikušas jaunas deportācijas. Līdz tam

runa bija vienīgi par 14. jūniju. Līdzīgas akcijas mēs turpinājām visu laiku.”

Daudzi latviešu sabiedriskie darbinieki rakstīja vēstules masu saziņas līdzekļiem, sabiedriskām organizācijām, politiķiem, stāstot par Latviju. Tika uzņemta filma “My Latvia” par Baigo gadu, un Māris Ķirsons bija viens no jauniešiem, kuri piedalījās šīs filmas demonstrējumos. Viņš stāsta: “Es jau kopš vidusskolas laikiem sestdienās, svētdienās un arī citos laikos braucu uz Čikāgu, un tur dažādos klubos un skolās stāstījām, ko komunisms dara Latvijā un kā latviešus dzimtenē vajā. Dažādas akcijas trimdā notika jau agri. Bet tikai tad, kad pienāca informācija par Brūveriem, varējām pacelt balsis jau par noteiktiem cilvēkiem.”

Pieprasot Latvijā bada streiku pieteikušās Brūveru ģimenes izceļošanu, Māris veica ļoti pādrošu pasākumu – sadedzināja PSRS karogu pie tās vēstniecības ASV. Tā bija demonstrācija aizliegtā zonā, jo federālais likums nepieļauj akcijas tiešā diplomātisko institūciju tuvumā. Vispirms gan tika izmēģināti dažādi citi līdzekļi. Māris Ķirsons sazvanīja PSRS konsulātu un jautāja, kā var būt, ka PSRS vajā savus pilsoņus, lai gan konstitūcija viņiem garantē ticības brīvību. Šie cilvēki, konkrēti – Brūveri, grib pielūgt Dievu, apliecināt, ka ir kristieši, un dzīvot pēc iespējas kristīgu dzīvi. Tika piedāvāts satikties, un Māris Ķirsons ar savas Filadelfijas Jāņa draudzes jauniešiem aizbrauca uz konsulātu. Grupa bija sagatavojusies rīkoties pēc apstākļiem. Tajā laikā Amerikas karogi tika dedzināti sakarā ar karu Vjetnamā, un latviešiem rezervē bija PSRS karogs. Par notikumu tālāko gaitu stāsta mācītājs Māris Ķirsons: “PSRS konsulātā Vašingtonā stādījos priekšā, kas es esmu un ka man sarunāta tikšanās, bet viņi – “ņepoņimaju” (nesaprotu – krievu val.), nekā tamlīdzīga neesot, un lai mēs ejot prom un netraucējot. Nolēmām, ja neko nevaram panākt tādā veidā, tad darīsim kaut ko dramatiskāku. Fotogrāfijā, kas parādījās avīzēs, bija redzama latviešu tautumeita un tautudēls ar PSRS karogu rokās, kuram apakšējais stūrītis jau deg. Priekšplānā uz to skatās un smaida jauns mācītājs.” Pretreakcija sekoja momentā, un latvieši tika arestēti. Tomēr panākumi neizpalika. “Par šo notikumu, protams, plaši rakstīja Ziemeļamerikas latviešu avīzēs „Laiks”, “Latvija Amerikā” un „Latvija” Eiropā. Bet vēl svarīgāk bija tas, ka raksti un foto par šo notikumu parādījās arī “Washington Post”, kas ir otrā visvairāk lasītā avīze pēc “New York Times” un ar tādu pašu ietekmi uz ASV politiku kā “New York Times”. Neapšaubāmi, kamēr starptautiskā sabiedrība neko nezina, komunistiskā partija varēja darīt, ko grib, un viņiem nevienam nekas nebija jāskaidro. Bet, ja patiesība kļūst zināma, PSRS bija jāreķinās, ka tiks prasīti jautājumi un nevarēs vairs visu darīto paturēt slepenībā, kā līdz šim viņi to bija darījuši. Tas jau arī bija plānots – panākt, lai PSRS nevar tēlot, ka respektē cilvēku tiesības,” piebilst Māris Ķirsons.

Tālāk var rakstu lasīt: <http://www.svetdienasrits.lv/2012/07/06/dzelzs-aizkara-abas-puses-cina-pret-kristiesu-vajasanam-latvija-padomju-laika/>